

Trentinys

LITUVOS PERSITVARKYMO SĄŪDŽIO RESPUBLIKINIO KLIUO
KAUNE „TRENTINYS“ TARYBOS LEIDINYS

Lietuva, Tėvyne mūsų, Tu didvyrių žemė!
Iš praeities Tavo sūnūs te stiprybę semia.

Tegul Tavo vaikai eina vien takais dorybės,
Tegul dirba Tavo naudai ir žmonių gėrybei.
Tegul saulė Lietuvos tamsumus prašalina,
Ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi.

Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos, vienybė težydi!

ĮŠSAUGOKIM ATMINTI

Siekdami apsaugoti save ir tau tiečius nuo stalinizmo ar bet kurio kito autoritarinio režimo savivalės, įkūrėme "Trentinio" klubą, dirbantį suverenios Lietuvos, demokratijos ir nacionalinės kultūros labui.

Ne keršto ar asmeninės naudos ieškome, o Tiesos ir Istorijos Teismo šaukiams. Šimtai tūkstančių lietuvių, amžiams atgulusių Šiaurės platybėse, Vidurinėje Azijoje, čia pat Lietuvos pakelėse ir Minsko plente, šiandien teisia gyvuosis.

Todėl reikalaujame paskelbti stalinizmą kaip politinę sistemą - genocidu - nusikaltimui visai žmonijai ir lietuvių tautai.

1940-1941 m. bei pokario metu Lietuvoje stalinistai įvykdė daugybę nusikaltimų: sadistiškai nužudyti gyventojai Rainių miškelyje, Pra-

vieniškių kalėjime, Raseiniuose, Kretingoje. Išsaudytu Rokiškyje ir Minsko plente. Liudininkai gali papasakoti, kaip buvo nukankinti Panevėžio inteligenčiai, jų tarpe ir žinomas chirurgas Žemgulis.

Būtina paskelbti lietuvių arcyvo dokumentus ir visa šiuos nusikaltimus liečiančią medžiagą. Ju organizatorius ir vykdytojus teisti kaip karinius nusikaltėlius! (SNO 1948 m. gruodžio 9 d. konvencija, TSRS priėmė 1954 m. gegužės 3 d., SNO konvencija dėl senaties termino netaikymo karo nusikaltėliams, genocido vykdytojams, TSRS iniciatyva priimta 1968 lapkričio 26 d.).

Dovanoti už kaltes ar nedovanoti - visuomenės valia, bet nuosprendis turi būti!

1940 įvykius Lietuvos pavadinė okupacija, pasmerkę stalininę genocido politiką, privalome pripažin-

ti - teuta turėjo teisę gintis. Siūlome prieškario ir pokarių metų kovas Lietuvoje vadinti nacionaliniu pasipriešinimo judėjimu - REZISTENCIJA. Apie banditus tiek iš vienos pusės, tiek iš kitos kariaujančios pusės, būtina kalbėti atskirai.

Jau paskelbtį TSRS ir LTSR vyriausybų nutarimai dėl tremtinijų reabilitacijos. Vyriausybė įgaus moralinę teisę reabilituoti, tik pasmerkusi stalininės politikos vykdymo atsiribojusi nuo jų.

Klubas, įkurtas Kaune 1988 liepos 30 d., prie Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio, vienija visus nukentėjusius nuo stalininės priespaudos ir visuomenės atstovus, norinčius remti klubą jo veikloje. Daugelio respublikos kraštų atstovai nutarė klubą laikyti respublikiniu, o rajonuose steigti jo padalinius. Išrinkta klubo taryba; kiekvieno rajoninio klubo atstovas tampa tarybos nariu. Teiksime moralinę ir materialinę pagalbą klubo nariams tremtiniam ir politiniams kaliniams. Kauno medikų rémimo grupė pastoviai kontroliuos klubo rarių sveikatos būklę. Reikalausime pagerinti socijinės gyvenimo sąlygas, kompensuoti prarastas materialines vertynes, išmokėti pilną kompensaciją už tremtyje ar katorgoje praleistus metus. Pasaulinėje teisinėje praktikoje tokį reikalavimą precedentą jau turime. Renkame medžiagą stalinizmo represijų muzie-

jui, buriamam klubo pajégomis. Publikuoseime atsiminimus. Sekančių metų vasarą į buvusias tremties vietas išvyks ekspedicija - būtina suvertarkyti kapus, pastatyti paminklus, surinkti žinias apie ten gyvenusius ir mirusius tautiečius. Esame sena žemdirbių tauta, gerbianti savo protėvių kapus. Neturime leisti jų kaulams mėtytis svetimoje žemėje. Todėl padėsime visiems norintiems sugrąžinti savo artimųjų palaikus į Tėvynę.

Remsime tautiečius dėl ivairių priežasčių negalinčius grįžti į Lietuvą.

Birželio 14 d. skelbiame -Tautos gedulo diena.

Procesai šiuo metu vykstantys Lietuvos gyvenime ne naujiena. Jie turi 200 metų pasipriešinimo kovų istoriją. Pradedant trečiuoju Respublikos padalinimu, kas 30-35 metų tauta priešinosi. Tai laikas, per kurį užauga viena karta, neragavusi kazokų ar NKVD nagaikų. Demokratijos suverenumo idealai užvaldydavo žmonių protus ir širdis, tauta atgimdavo. Nuo paskutiniųjų, stalininių represijų praėjo 35 metai. Mes esame tiltas tarp savo mirusiuų ir tų, kurie gyvens po mūsų. Todėl turime jausti atsakomybę už tai, kas buvo ir kas bus. Šiandieninė mūsų atsakomybė - tai mūsų LAISVĖ.

Audrius Butkevičius

"TREMtinio" KLUBO TARYBA:

1. Butkevičius Audrius - tarybos pirmininkas
Anykščiai, Viešintų miestelis, tel. 47-4-01
Kaune tel. 77-34-12
2. Enčeris Juozas - tarybos narys
233000 Kaunas, Mažvydo g-vė 43-1, tel. 26-39-63
3. Bumbulis Liudas - tarybos narys finansiniams reikalams
233000 Kaunas, Prieplaukos 7-18, tel. 20-63-44
4. Laurinkus Mečys - tarybos narys
Vilnius, tel. d. 75-59-12, n. 56-72-23
5. Mikalauskas Rimvydas - tarybos narys
233000 Kaunas, K. Markso pr. 228A-24, tel. 25-00-11
6. Gasiūnas Jurgis - tarybos narys
Panevėžys, Basanavičiaus 52A-21, tel. 336-09
7. Balžakas Algirdas - tarybos narys
Kaunas, R. Armijos 222A-9, tel. 77-06-92
8. Staugaitis Romualdas - tarybos narys
Jurbarkas, Žemaitės 6, tel. 5-38-33
9. Nedzinskienė Birutė - tarybos narė
233000 Kaunas, Eidukevičiaus 6-44

Rusų rašytojai, publicistai, mokslininkai toli nužengė, tyrinėdami stalinizmo laikotarpį, nusikalčius, žmonių mastymą, užvaldytą Didžiosios Bai-mės, visą sudėtingą valdymo melu, įskundimais, žudymais mechanizmą.

Jei iš pradžių itin pabrėžiamas buvo 1937 metų laikotarpis, kai Stalino represijos palietė komunistų partijos ir valstybės vadovybę, Lenino gvardiją. Dažnai tai buvo žmonės prieš tai nuolankiai arba su įkvėpimu dalyvavę represijų aparate, pasirašinėję po ilgais nuteistų mirties bausme sarašais, provokatoriai ir didžiulių bylu, su tūkstančiais išgalvotų liaudies priesų, kūrėjai. Tai dabar spaudoje, ypač tokiuose rimtuose žurnaluose, kaip "Novij mir", pasirodė veikalai, tyrinėjantys gigantiškos žmonių naikinimo sistemos užuomazgą, jos atsiradimo priežastis, šio reiškinio analogijas kitose tautose ir epochose. Tai stulbinantis pateikiamais faktais ir juo interpretavimo gilumu Šeliulino straipsnis "Ištakos". Skaudi ir santūri V. Salamovo proza, atskleidžianti žmonių naikinimo ir nužmoginimo mechanizmą lageriuose, santūrūs ir iškalbingi kolektyvizacijos Sibiro kaimuose dalyvių liudijimai B. Černyk publikacijoje "Iš vieno kaimo istorijos". Paprasti kaimiečiai pasakoja, kaip buvo kuriami kolūkiai, kas juos kūrė. Netikėtoje šviesoje iškyla kolektyvizacijos aktyvistai, 25-tūkstantinė partijos pasiųstų ateiviu iš miesto armija, padėjusi "nesamoningiemis" kaimiečiams atsisakyti "privatininkiskos" psichologijos. Kai būdavo nacionalizuojami visi gyvuliai, trobesiai, ūkio padargai, paskutiniai grūdai, o mokesčiai paliekami tie patys. Nors kaimo žmonės apie tai nekalba, bet tiesiog regi, kaip griūva senosios tatybės, liaudies papročiai, etika, paremta pagarba ir meile žmogui, darbu, tuštėja, o galu gale ir išnyksta kaimai. Skaitai ir nelieka abejonių: tai samoninės su žiauriu išradingumu įvykdytas valstietijos sunaikinimo ir išstumimo iš gimtųjų vietų planas. Štai kokias būdais buvo įvykdyta šalies industrializacija, kai iš kaimų išvaryti žmonės ir kaliniai pastatė to meto pramonės gigantus - Magnitogorską, Komsomolską prie Amūro, Siaurės ir Sibiro miestus. Ir nieko keisto, jog taip statomos gamyklos vėliau virto žemės žaizdomis. Kai nuvertinamas žmogus, nors jo garbei tuo metu ir kuriamos deklaratyvios poemos, kas pagailės upių, ežerų, miškų. Trumpalaikės naudos siekimas, vadinas, jo didenybe planu, ekonomine būtinybe ir panašiai, tampa įstatymu, pasiteisiniu, monstru, kuri garbina, meldžiasi, kuris atleidžia žmogų nuo asmeninės atsakomybės. Taip stalinizmas įvairiais pavidalais pasiekia šias dienas. Todėl būtina suvokti stalinizmą "grynuoju" pavidalu, suprasti šio reiškinio priežastis, kilmę, formas, kad išvengtume stalinizmo recidyvų šiandien ir jo pasikartojimų ateityje.

Lietuvoje šis darbas vos tik pradėtas. Spaudoje pasirodė vienas kitas straipsnis, kuriame mėginama analizuoti 1940-1941-uosius ir pokario metus. Bet istorikai kalba puse lūpų, kai kurie bando demagogiškai pateisinti šį laikotarpį, net tokie aktyvūs stalinizmo diegėjai Lietuvoje kaip A. Gudaitis-Guževičius ir kiti, vaizduojami lyg stalinizmo aukos, su grauduliu prienamai A. Sniečkaus atsidūsėjimai, J. Paleckio rankos sudrebėjimai, pasirašinėjant po ištremiamųjų sarašais. Iš pradžių buvo bandoma įrodyti, jog Lietuvoje nebuvo stalinizmo, o kažkokia ypatinga situacija, jog valdžios represijas prieš taikius gyventojus, trėmimus, areštus, išaukė pokario metų klasių kova. Tačiau 1940-jų, 1941 metų birželio įvykiai neįtelpa į šią schemą, todėl dabar kuriamos kitokios teorijos. O tikslas vienas - pasislėpti nuo istorinės tiesos, uždelsti, sulėtinti stalinizmo demaskavimo procesą Lietuvoje. Ir nereikia didelio įžvalgumo, kad suprastum - tuo labai suinteresuotas tam tikras sluoksnis žmonių, suprantama, ir kodėl. Dabar, kai lietuviškoje periodikoje išspaustinti D. Grinkevičiūtės, Garmutės ir kitų tremtiniių košmariaški atsiminimai, trėmimų pateisinimas, aiškinant, jog taip buvo pakirsta miškinį materialinė bazė, ir nutraukta klasių kova kaime, atrodo ėventvagiškai.

Jei tokia pozicija tremtiniių atžvilgiu susvyravo ir griuvo, tai politinių kalinių atžvilgiu laikomas griežtos linijos. Jie buvo nuteisti tuometinių teismų, pagal tuometinius įstatymus, todėl su jais pasielgta teisėtai. Na, gal būna išimčių, bet dauguma atsidūrė lageriuose pagal nuopelnus. Višiskai ignoruojama šalies spaudos puslapius užplūdusi informacija. Kokie tai buvo teismai, kaip buvo išgaunami tardomųjų prisipažinimai, kokie buvo to laikotarpio teisėjai ir tardytojai. Kai vienu metu teisdavo dešimtis vienas kito nepažistančių žmonių, kai kaltinamieji naturėjo gynėjų, kai jie

visiškai priklausė nuo teisėjų ir tardytojų savivalės.

Lietuvoje iš tikrujų buvo viena specifinė aplinkybė: žmonės pasirašinėjo po juos kankinusiu tardytoju rusų kalba surašytais raštais, nors dauguma tuometinės Lietuvos gyventojų rusų kalbos nemokėjo.

Ne veltui M. Martinaitis represuotuosius vadina "tautos įkaitais". Ir tik čia galima ižvelgti lietuvišką specifiką.

MES NE VIENI.

Rašytojai G. Baklanovas, V. Bykovas, A. Rybakovas, A. Adamovičius, akademikai Lichaciovas, A. Sacharovas, keturios kūrybinės sąjungos, laikraštis "Literaturnaja gazeta", "Ogoniok" ir kiti įkūrė istcrinė-švietėjišką draugiją "Memorialas". Draugija buuria nukentėjusius nuo represijų, ruošiasi kurti muziejus ir statyti paminklus.

Stai kaip išivaizduoja "Memorialas" tikslus rašytojas Anatolijus Rybakovas.

"Memorialas" turi amžinai priminti, prie ko priveda vieno žmogaus rankose sukoncentruota valdžia ir jo sudievinimas.

"Memorialas" turi amžinai priminti žmonijai, kad jokia tironija nelieka nedemaskuota ir nepasmerkta.

Birutė Nedzinskienė

"Memorialas" turi priminti kiek-vienam piliečiui, kad anksčiau ar vėliau jis taps nusikaltimo auka, jeigu nestos ginti nuo nusikaltelių savo kaimyno, bendradarbio ir kiek-vieno skriaudžiamo žmogaus.

"Memorialas" turi priminti kaip gali nužmogėti ir kokių dvi-sios aukštumų gali pasiekti žmogus, jeigu jis suvokia, kad yra žmogum.

"Memorialas" turiapti ištatymo, teisėtumo, žmogiškumo, užuo-jautos, pagarbos asmenybei ir jos orumui simboliu.

"Memorialas" tai liūdnas pa-minklas milijonams pražudyti gyvy-bių ir paminklas teisingumo trium-fui. "Memorialas" - tai "Atminimas ir Perspėjimas.

Valius Savickas

SULAUKE!!!

LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas

DĖL ASMENŲ, IŠKELDINTŲ IS LIETUVOS TSR TERITORIJOS 1941–1952 METAIS, REABILITAVIMO

Siekdamas iškviesti sociali-nimo teisėtumo pažeidimą 1941–1952 metais padarinius ir vadovaudamas socialinių huma-nizmo principais, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutearia:

1. Laikyti, kad asmenys iškel-dinimasis iš Lietuvos TSR terito-rijos 1941–1952 metais pagal

antikonstitucinius administra-cinių organų sprendimus yra ne-teisėtas ir nepagrįstas, o šiuos asmenis pripažinti reabilituotais.

2. Pavesti Lietuvos TSR Mi-nistru Tarybai nustatyti tvarką, pagal kurią pranešama pilie-ciams apie reabilitavimą ir ma-terialinės želos atlyginimą.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas
V. ASTRAUSKAS

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sekretorius
J. GURECKAS

Vilnius, 1988 m. spalio 21 d.

Prezidiumo nutarta sudaryti bend-rą su Lietuvos TSR Ministrų Taryba komisiją ir pavesti jai ištirti 1941 metų įvykių Telšių rajono Rainių vietovėje aplinkybes.

Prezidiumas taip pat pripažino nefekusias galios žuos Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezi-diumo 1957 m. sausio 21 dienos įsa-kus:

„Dėl uždraudimo qrižti Lietuvą nuteisiesiems ir atlikusiems bausmę buvusiems Lietuvos buržuazinių vy-rausyblių vadovams, buržuazinių po-litinių partilių vadovams, lietuvių na-cionalistinių po-lierindžio akty-viems dalyviams, entitätybinių orga-nizacijų vadovams“;

„Dėl suderymo komisijos išliūdēti bylioms asmenų, esančių speci-nutré-mime pagal buvusio Ypačių pasi-terimo orie TSRS VRLK—VSLK spren-dimus ir pagal šiuos organų atskiras direktyvas“.

Igarkoje įsikūrė Lietuvių Persitvarkymo Sąjūdžio rėmimo grupė ir "Trem-tinio" klubo filialas.

Prieš pat leidinio išleidimą gavome žinią, kad "Tremtinio" klubo filialas įsikūrė ir Vorkutoje.

Prašome parašyti, apie ką norėtumėte paskaityti kukliame mūsų leidinėlyje.

Iš anksto dėkojame tiems, kurie padės mums dokumentais, pasakojimais ir patarimais.

Atsiprašome už skubaus darbo klaidas.

Redakcijos adresas: 233000, Kaunas, Donelaičio 70 B, tel. 20-67-35

Leidinį paruošė: Birutė Nedzinskienė, Jaroslavas Banevičius (redaktorius),
Vytas Žukas